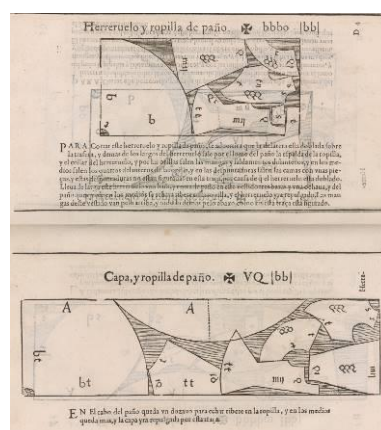

Západoevropské oděvy 16. století

Během 16. století se objevilo velké množství různých módních proudů včetně mnoha bizarních výstřelků v takové míře, že není možné uspokojivě popsat veškeré módní proměny na tomto omezeném prostoru. Z této doby se zachovalo poměrně dost dochovaných původních oděvů stejně jako detailních obrazů, což studium oděvu ulehčuje.

Z 2. poloviny 16. století se zachovaly první knihy obsahující nákresy stříhů např. od Juana de Alcegy (1580), Diega de Freyle (1580) či krejčovské knihy z Milána (1570–1580), Innsbrucku (1544–68), Enže (1590), Leonsfeldenu (1590), Chwaliszewa (1593), z Wroclawi (jejíž opis byl roku 1567 vydán cechu v Bytomi) nebo Kniha krejčovských stříhů z Tachova, jejíž první redakce pochází z roku 1501 [1]. Důležitým aspektem byla tzv. malá doba ledová - dlouholeté období chladného počasí, což vysvětluje používání mnoha zdánlivě velmi teplých oděvů.

Libro de Geometría, Práctica y Traça, Juan da Alcega, 1589, Madrid, zdroj: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/344686>

V 16. století byly sepsány publikace zachycující oděvy jednotlivých zemí a měst, které byly prvními předchůdci pozdějších módních listů, které od 18. století zaplavily svět. Jedním z nejznámějších příkladů je dílo *De gli habiti antichi et moderni di diverse parti del mondo libri due*, od Cesare Vecellio (1590, uloženo v Metropolitan Museum of art, New York).

Obecně lze říci, že vzhledově odlišné oděvy se oblékaly v Itálii, Španělsku, Švýcarsku (které výrazně inspirovalo Německo), v Anglii a ve Francii. Novým vlivem bylo objevení Ameriky a plundrování jejího bohatství, což umožnilo používat enormní množství zlatým šperků. Stejně tak, po nalezení nové cesty do Indie, se začaly používat další luxusní materiály. Z hlediska praktičnosti asi nejdůležitějším oděvním prvkem bylo definitivní sešití pánských nohavic. Výrazně se rozšířilo používání krajek, např. punto in aria.

Hlavní oděvní proměny západní Evropy 16. století ovlivnily následující trendy. Na počátku století Evropou prošla vlna italské renesance s širokými rameny a přivazovanými rukávy, téměř souběžně německá reformační móda a od poloviny století vládl španělský styl odívání ve formě husího břicha, mužských krátkých kalhot, vyztužených sukni a okružích. Z východu se šířily též prvky tureckého a orientálního charakteru.

Jan Kocín z Kocínetu v Abecedě pobožné manželky a rozšafné hospodyně (1585) říká:

„...mnozí jsme se zajisté zvlašili, na větším díle pak zšpanělili a poturčili. Pán Bůh všemohoucí uchovej, abychom snad pod jhem a břemenem cizích národů úpěti nemusili, jichžto kroj a oděv více k ohavě své, nežli k ozdobě sobě sme zvolili a na se vzali.“

Italské Cinquecento

Italský renesanční oděv vznikl v rané podobě na přelomu 14. a 15. století. Teprve v první čtvrtině 16. století pronikl do Francie a Anglie. V 15. století došlo k výraznému rozvoji výroby a obchodu s látkami v Itálii a vznikly « značkové textilie ». Důležitými centry byly Florencie, Milán, Janov, Bologna a Lucca. V tutéž dobu sílila francouzská konkurence (Lyon, Tours).

Italská silueta upřednostňovala mohutná ramena a rukávy, které byly aranžovány velkým množstvím látky ve dvou vrstvách. Někdy přivazované rukávy kontrastovaly s velkým

dekoltem jak mužů, tak žen. Stále častěji byla vidět košile, která vykukovala zpod svrchních rukávů. Nově se bohatá, volně řasená sukně oddělila od živůtku. Na hlavě se nosily kromě starých čepců a roušek také barety známé již dříve, ale nyní velmi rozšířené.

BARTOLOMEO VENETO, Portrait of a Gentleman, c. 1512, Oil on panel, 73 x 58 cm, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Rome, zdroj: <http://www.wga.hu/art/b/bartolom/veneto/portgent.jpg>

BACCHIACCA, The Preaching of Saint John the Baptist (detail), c. 1520, Oil on wood, Museum of Fine Arts, Budapest, zdroj: http://www.wga.hu/art/b/bacchiac/preach_d.jpg

Raphael, Joanna of Aragon, 1518, Louvre Museum, zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Portrait_de_Jeanne_d'Aragon_by_Raffaello_Sanzio_from_C2RMF_retouched.jpg

Bronzino, Portrait of Eleanor of Toledo with her son Giovanni de' Medici, 1544-45, Uffizi Gallery, zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bronzino_-_Eleonora_di_Toledo_col_figlio_Giovanni_-_Google_Art_Project.jpg

Francouzská renesanční móda

Francouzský kostým opustil burgundský vzory a byl bližší italskému vzoru svou volností a měkkým kladením látek, k čemuž bylo využito nákladnějších, více zdobených a okázalejších materiálů. Před polovinou století oděvy ovládla španělská móda a ke konci tohoto období francouzský dvůr vytvořil vlastní oděvní styl.

Jean Pichore, Anne of Brittany with her ladies, 1506, Painting in Musée Dobrée, Nantes, France, zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anne_de_bretagne.jpg

CLOUET, Jean, Portrait of François I, King of France, 1525-30, Wood, 96 x 74 cm, Musée du Louvre, Paris, zdroj: <http://www.wga.hu/art/c/clouet/jean/francois.jpg>

Corneille de Lyon, Anne de Pisseleu d'Heilly, 1533, Metropolitan Museum of Art, New York, zdroj: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:AnnedePisseleuCorneilledelLyon.jpg>

Francois Clouet, Elisabeth of Austria, Queen of France, cca 1571, Louvre Museum, zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Elizabth_d_Autriche_by_Francois_Clouet_1510_1572.jpg

neznámý autor, Le Bal des nocés du duc de Joyeuse, 1581-82, Louvre Museum, zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:P1160302_Louvre_Ecole_fran%C3%A7aise_Le_Bal_des_nocés_du_duc_de_Joyeuse_INV.jpg

Tudorovská anglická móda

Anglická móda mísila vzory italské renesance s německými a španělskými, přičemž byla zdobnější než italský styl.

HOLBEIN, Hans the Younger, Jane Seymour, Queen of England, 1536, Kunsthistorisches Museum, Vienna, zdroj: http://www.wga.hu/art/h/holbein/hans_y/1535h/02seymou.jpg

12. HOLBEIN, Hans the Younger, Jean de Dinteville and Georges de Selve ('The Ambassadors'), 1533, National Gallery, London, zdroj: http://www.wga.hu/art/h/holbein/hans_y/1535a/1ambassa.jpg

Německá reformační móda

V německých zemích byl poprvé v historii používán oděv jako charakteristický projev náboženského přesvědčení. Oděvy byly typické svou neokázalostí. Symbolem reformačního kroje a později používaného učenci, se u mužů stala šuba - široký plášť většinou ke kolenům s dlouhými širokými rukávy a šalovým límcem, vpředu otevřeným.

V polovině 16. století vznikly nové kalhoty - plundry neboli kalhoty pytlaté, které přinesli lancknechtí, první námezdní vojáci v Evropě, kteří stáli na okraji společnosti. Vytvořili si vlastní styl oblečení, velmi fantastický a nápadný svými oděvy vlajícími a rozstříhanými, často s levou polovinou řešenou jinak než pravou. Traduje se, že tato móda vznikla tak, že švýcarští žoldněři, jako kořist po vyhrané bitvě nad burgundským vévodou, získali kusy oblečení, které byly velmi těsné a aby je mohli obléknout, museli je prosekat meči [2]. Na hlavě univerzálně trůnil baret. Také věnce (i u mužů) byly v módě.

Oblíbeným prvkem oděvu u žen byla zástěra, znak cnotné ženy, spořádaně pečující o domácnost, ne jen ochranná pomůcka. Jako pokrývky hlavy zůstaly různé roušky a čepce. Rozšířené byly i sítky nošené společně s baretem.

Lucas Cranach the Elder, portrét Anny Cuspian, 1502, Oskar Reinhart Collection Am Römerholz, zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lucas_Cranach_%281529%29_-_Anna_Cuspian.jpg

CRANACH, Lucas the Elder, Portraits of Henry the Pious, Duke of Saxony and his wife Katharina von Mecklenburg, 1514, Gemäldegalerie, Dresden, zdroj: http://www.wga.hu/html_m/c/cranach/lucas_e/11/06henry.html

Barthel Bruyn the Elder, Portrét ženy, 1538-39, Thyssen - Bornemisza Museum, Madrid, zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Museo_thyssen_g_427_339.jpg

Lucas Cranach the Younger, portrét ženy, 1579, Alte Pinakothek, zdroj: <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Margarethe-Elisabeth-von-An.jpg>

Španělský manýrismus

Katolická církev měla významné postavení v absolutistické monarchii a proto vznikl velmi přísný, hierarchicky uspořádaný dvorský ceremoniál, který vyžadoval adekvátní reprezentativní oděv. Vznikl nádherný, okázalý španělský šat, zdůrazněný použitím těžkých

vzorovaných látek a nákladných zlatých šperků. Základem bylo potlačení přirozených tělesných proporcí přísným geometrickým tvarováním. Výrazně byla zdůrazněna ramena a stažený útlý pas. Oděnění v tmavých barvách bylo uvnitř vycpáváno, vatováno a podpíráno spodnicemi a složitými konstrukcemi.

Mužský šat obsahoval kabátec, který byl většinou dvojitý a vycpávaný. K módní siluete si kabátec pomohl vyztuženými nárameníky a vpředu vybíhal do úzké špičky zvané husí břich. Novinkou byly krátké vycpávané kalhoty doplněné pletenými punčochami. Symbolem španělské módy se stalo okružní, složitě skládaný límec někdy podepřený drátěnou konstrukcí. Okružní se prvně objevilo kolem r. 1544. Obvyklý svrchní oděv byl krátký pláštík nebo pláštěnka. Ženský oděv se snažil docílit podoby dvou kuželů vsazených do sebe. Živůtek se příliš nelišil od mužského kabátce, měl stejně rozšířená ramena, útlý pas a často i husí břich. K němu byla připojena spodní sukně vyztužená obručemi. Hojně se využívalo principu dvou rukávů.

Vzhled, který v první polovině 16. století španělská móda nastolila, nejen že ovlivnil celou západní Evropu, ale na územích ovládaných Habsburky se udržel až do následujícího století.

Juan de Borgona, Lady with a Hare, první pol. 16. stol, Christian Museum, zdroj: <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Ladyhare.jpg>

Portrait of Isabella of Portugal, 1548, Museo del Prado, Madrid, zdroj: <http://www.wga.hu/art/t/tiziano/10/1/13isabel.jpg>

Alonso Sanchez Coello, Anna Habsburská, královna španělská, 1571, Kunsthistorisches Museum, Vídeň, zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alonso_S%C3%A1nchez_Coello_003.jpg

Titian, císař Karel V., 1533, Museo Prado, Madrid, zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Tizian_081.jpg

Sofonisba Anguissola, Portrét Filipa II., 1565, Museo del Prado, zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Portrait_of_Philip_II_of_Spain_by_Sofonisba_Anguissola_-_002.jpg

SANCHEZ COELLO, Alonso, Prince Don Carlos of Austria, Museo del Prado, Madrid, zdroj: http://www.wga.hu/art/s/sanchez/coello/d_carlos.jpg

Alžbětinská Anglie

Anglie přejala hodně z módy španělské a za vlády královny Alžběty I. zde vznikla unikátní ostrovní móda. Vyztužená spodnice (angl. fartingale) získala tvar válce. Přední díl korzetu byl až nepřirozeně prodloužen do špičky končící pod úrovní podbřišku a siluetu dokreslují zvednuté krajkové límce. Po smrti excentrické královny výstřelky zmizely.

dříve připsáno Williamovi Scrotsovi, portét Alžběty I. ve věku 13. let, 1546, Royal Collection, Windsor Castle, zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Elizabeth_I_when_a_Princess.jpg

neznámý autor, The Kitchner Portarit of Elizabeth I, cca 1580, Sir Roy Strong, Portraits of Elizabeth I; p. 64, illustration no. 41, Oxford: Clarendon Press, 1963, zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eliz_Kitchner_portrait.jpg

GHEERAERTS, Marcus the Younger, Portrait of Queen Elisabeth I, 1592, National Portrait Gallery, London, zdroj: http://www.wga.hu/art/g/gheeraer/queen_el.jpg

Sir Walter Raleigh and his son. 1602, unknown artist, National Portrait Gallery, London, zdroj: <http://cunnam.sca.org.au/upload/6/6a/WalterRaleighandson.jpg>

Seznam literatury:

[1] ŠIMŠA, Martin: Knihy krejčovských stříhů v českých zemích v 16. až 18. Století, Národní ústav lidové kultury, Strážnice

[2] KYBALOVÁ, Ludmila. 1996. *Dějiny odívání: Renesance (15.a 16. století)*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 174 s. ISBN 80-710-6143-3.